

פרוטוקול מס' 108

מישיבת ועדת השירותים הציבוריים
יום ג', כ"ז בסיון תשל"ה - 3.6.75, שעה 11.00

נכחו:

חברי הוועדה:
ח. גרוסמן - היו"ר
י. בארי
ח. זיאד
ה. זיידל
מ. ידיד
ג. כהן
א. נמיר
מ. פרידמן
פ. שינמן
ח. שמעוני

מוזמנים:
מ. חזני - שר הסעד
מ.א. קורץ - המנהל הכללי של משרד הסעד
מר שיפמן - סמנכ"ל משרד הסעד

הרב לאו

מ. גבאי - משרד המשפטים
צ. לויין - משרד הבריאות

ז. מליון - מזכיר מרכז השלטון המקומי
מ. אלמוג - עיריית כפר-סבא
י. דננברג - עיריית ירושלים
צ. זלצמן - עיריית ירושלים
ר. שורץ - עיריית אשקלון
ע. לוק - יו"ר מועצה מקומית בית-שמש

י. קדמן - מזכיר איגוד העובדים הסוציאליים

מזכירת הוועדה: ש. כרם

רשמה: צ. ספרן

סדר היום: א. חוק לתיקון דיני עונשין (הפסקת הריון), תשל"ד-1974,
חוק לתיקון דיני העונשין (הפלוא), תשל"ד-1974 - הצעות
חוק של חברי הכנסת.

ב. קיצוצים בתקציב משרד הסעד.

- 369 -

(נתקן) כ"ז סיון 3.6.75

אנני פותחת את הישיבה.

היו"ר ח. גרוסמן:

א. חוק לתיקון דיני עונשין (הפסקת הריון), תשל"ד-1974, תשל"ד-1974 - הצעות חוק של חברי הכנסת

הזמנו את הרב לאו לפי המלצת

חברי הוועדה - המלצה שקיבלנו אותה ברצון.

הרב לאו:

הנושא של ההפלה הוא נושא מורכב מאד שנדון בספרות ההלכה בעיקר בדורות האחרונים. בדורות הקודמים יש משהו מתקופת הגמרא בנושא זה, אך עה למאה ה-17 איננו מוצאים במקורות ההלכה דיונים בשאלת ההפלה. חוקרים טוענים שעובדה זו נובעת אולי מכך שהאפשרות של הריגת עוברים לא נחשבה בציבור היהודי.

מהי הגישה היהודית לנושא ההפלה מול גישות אחרות המוצהרות בדתות אחרות? - במזרח הרחוק, אם בבודהיזם ואם בהודו בכלל, ההפלה אסורה בהחלט. במזרח, לרבות ארצות ערב, ההפלה אסורה, ובמצרים כרוך הדבר בעונש חמור מאד. בנצרות הגישה החמורה ביותר: אם היהדות מחירה ואף מחייבת במקרים מסויימים הפלה, כאשר קיימת סכנה לחיי האם, הרי השיטה הנוצרית אוסרת אפילו במקרה כזה להפיל את העובר. וידועה הסיסמה הנוצרית: מוטב שחי מיחוח - של האם והילד - מוציחה אחת. בשבועת היפוקרטס, אותה נשבעים חופאים, צריך הרופא להצהיר גם את המשפט הבא: לעולם לא אתן לאשה סם או מכשיר כלשהו למטרת הפלה.

היהדות הרבה יותר ליבראלית בנדון זה. המקור הקדום ביותר בנושא ההפלה נמצא בתורה, ספר "שמות" פרק כ"א, שם נאמר: "וכי ינצו אנשים ונגפו אשה הרה ויצאו ילדיה ולא יהיה אסון, ענוש יענש כאשר ישית עליו בעל האשה ונחץ בפלילים. ואם אסון יהיה ונחחה נפש חחה נפש". כלומר, אם יש אסון והרגו את האשה, יש כאן דיין רציחה, אבל אם לא היה אסון לאשה ורק הוולדות הופלו, יהיה עונש ממוני - "כאשר ישית עליו בעל האשה ונחץ בפלילים". מכאן, מי שמפיל את העובר אין הנזק עליו, כי רק ההורגו יום אחד דינו כדין רוצח. כל עוד לא יצא העובר לאוויר העולם, אין דינו מוח אבל ישנו איסור תורה.

היו"ר ח. גרוסמן:

מהו הפיצוי הכספי?

הרב לאו:

פיצוי כספי לאב.

גם בעניין זה יש מחלוקת: לפי רש"י אם אין אסון - והכוונה אסון לאשה - צריך לתת פיצוי כספי על הפלת הוולד. לפי חרגום השבעים - ולפירוש זה מצטרף גם פילון - גם אם לא קרה לאם דבר והילד הופל, יש מקרים של "ונחחה נפש חחה נפש". כלומר, חייב ההורג בדין מוח, וזאת כאשר נגמרה צורתו של העובר. נגמרה צורתו - לאחר שלושה חודשים מעת כניסת האשה להריון.

אנחנו לא מקבלים פירוש זה. לפי דעת ההלכה, אדם מישראל שפגע בעובר עבר איסור תורה, אבל אין עליו דיין רוצח החייב בהריגה. (המקור - מסכת סנהדרין)

אמר רב ישמעאל: נזכרי בן נוח שהרג את העובר, נהרג עליו, כמו שנאמר לאחר המבול: "שופך דם האדם באדם, דמו יישפך". "שופך דם האדם באדם" - זה העובר, ושופך דמו יש לו דיין של שופך דמים. כלומר - של רוצח. ומתוך הכלל המופיע בחלמוד, שאין דבר המותר לישראל ולעובדי כוכבים אסור, נאסרנו על הריגת עובר גם אם אין דיין מוח לישראל שמפיל את העובר.

עליו? - כיוון שהדבר כרוך בוויכוח אם עובר נקרא כבר נפש או אינו נקרא נפש. אנחנו יוצאים לפי ההלכה המקילה, שעובר עדיין אינו נקרא נפש.

האיסור בעינו עומד ומקורו בסיבות רבות. לפי אחד הפוסקים נלמד האיסור קל וחומר מהשחתת ירט ל...

הרב לאו:

הילוד הוא בשלבים של החפתחות, הרי יש כאן איסור הנובע מאותו קל וחומר של המוציא זרע לבטלה. סיבה נוספת: יש כאן ענין של משחית, מחבל ומזיק באבר מסויים של האדם. נאמר: "עובר ירך אמו", כלומר, העובר הוא חלק אינטגרלי של האם ולכן יש איסור להפילו כשם שיש איסור לפגוע בכל אבר אחר. לפי דעה זו - שהיא דעתו של המהרי"ק - חיעשה הפלה לא רק במקרה של פיקוח נפש אלא גם כשהאם חולה במחלה שאין עמה פיקוח נפש. כשם שמוחר לנחח אבר מסויים של האדם כדי להקל על מכאוב, כך מותר לאם להפיל כאשר נשקפת לה סכנה, אם כי לא סכנת מוות. אבל האיסור הכללי להפלת עובר נובע ממצוות פריה ורבייה שאנחנו מצווים עליה ושהיא המצווה הראשונה בתרי"ג המצוות. במסכת יבמות נאמר, כי כל שאינו עוסק בפריה ורבייה, שופך דמים. וכאן, כאשר שלב הפריה והרבייה כבר נעשה והולכים לקטול באיבו דבר שמחהוה, האיסור חמור עוד יותר. לפי כל הראשונים - בשל עובר חייבים לחלל את השבת, כדי להציל את חייו, למרות שעדיין אינו אדם, ואין כאן שאלה של "וחי בהם או ימות בהם". מוטב לחלל עליו שבת אחת, כדי שיוכל לקיים שבתות הרבה. כאן גם נכללת ההשקפה המוסרית הבסיסית המדריכה את היהדות: "כל המקיים נפש אחת מישראל כאילו קיים עולם מלא וכל המאבד נפש אחת מישראל כאילו איבד עולם מלא".

היהדות לא רק מחירה אלא אף מחייבת

להפיל במקרים מסויימים. במסכת אהלות נאמר: מחתכין את העובר במעי אמו ומוציאים אותו אברים אברים כאשר האשה מקשה לילד, כי חיייה קודמים לחייו. היא כבר ילוד, היא כבר יצור אנושי; הוא עדיין לא נפש ולכן חייבים לקטול את חייו שעדיין לא נרקמו כדי להציל את חייה אם היא בסכנה. ואומר הרמב"ם: מדוע מחתכין את העובר? - כי הוא כרודף אחויה להרגה. עובר זה מאיים על חייה של האם ואנו מצווים להציל אותה מפני הרודף הזה. אבל נאמר במסכת אהלות - וכך קובע גם הרמב"ם - כיוון שיצא ראשו, אין נוגעים בו. ברגע שראשו של העובר יצא והגיה מוחם האם, דינו כדין נפש ואין דוחים נפש מפני נפש. החיוב להציל חיי האם הנמצאים בסכנה הוא כאשר העובר נמצא במעי אמו. ברגע שיצא, והוא אף בן יום אחד, והורגו - חייב עליו במיתה.

יש שני סוגים לאינדיקציה להפלה:

כאשר הגורם הוא מצד האם וכאשר הגורם מצד הוולד. כאשר הגורם מצד האם - שעה שנשקפת לאם סכנת חיים. אבל גם במקרים שאין סכנת חיים, כאשר יכולה האשה לחלות כתוצאה מן ההריון והלידה הצפויה או כאשר מחלת האשה מוחרפת על ידי ההריון והלידה הצפויה. אשר לאינדיקציות הנוגעות לעובר: - ובזמנו דובר הרבה על האדמת של האשה ההרה העשויה להשפיע על פגימות הוולד, כמו כן קיימת הבעיה של החאלידומיד ושל ה-טי.זקס. - ישנה דעה אחת, גם היא לא פסקנית מאד, הנוטה להקל ונמצאת בספרו של הרב שאול ישראלי, חבר ביח-הדין הרבני. ואומר הרב ישראלי: ברגע שיש צער גדול להורים, כאשר לפי דעת מומחים ברפואה ייוולד הילד בעל מום גדול או מחוסר דעה, יש מקום לעיין בהיחור. לעומת זאת הרב אונטרמן, מי שהיה רב ראשי לישראל, אומר במאמר גדול בנושא זה, כי איננו מחיר להמית גם במקרה של אדמת שהילד עלול להיוולד בעל מום או חסר דעה. ונימוקו של הרב אונטרמן: אין לנו זכות מוסרית לעשות סלקציה ולומר שלבעל מום אין זכות חיים בחברה. הרב הראשי של יהדות בריטניה, הרב יעקובוביץ יוצא בספרו "הרפואה ביהדות" בחריפות נגד כל היתור של הפלה משום סכנה של פגם פיסי או נפשי בוולד. הוא מסתמך על מחקר רפואי המצביע על כך שמכלל מספר מסויים של נשים שחלו באדמת בשליש הראשון של הריוןן - שהוא השליש הקריטי - רק 9.7% ילדו ולדות עם פגם כלשהו. כלומר ליוחו מ-90% של האמהות שלקו באדמת נולדו ילדים בריאים לחלוטין. ושואל הרב יעקובוביץ: באיזו זכות אנחנו יכולים להמית עובר על ספק - שהוא למטה מ-10% - שיהיה חי עם פגם ומראש שוללים כל סיכוי לחיים לא רק מאותם 10% פגומים, אלא מאותם 90% ולדות בריאים לחלוטין? הרב אונטרמן מחמיר דאומר: אפילו בידוע מראש אין להפיל, ומוסיף בסוגריים - מלתא דלא שכיחא, אם כי היום יש אפשרות של בדיקה בחודש הרביעי להריון על ידי דיקור מי שפיר.

בהריון מחוץ לנישואין יש שתי בעיות:

שאלה של אשת איש שזנחה, כולל גילוי עריות, ושאלה של פנויה. - נערה שהרתה מחוץ לנישואין ואיננה נשואה לאחר ולא הרתה לאחיה או לאביה. הפוסק הראשון בנושא זה הוא בעל שאלות ותשובות "חנות יאיר", הרב יאיר חיים בכרך, מגדולי הפוסקים, השולל באופן חקיף כל סוג של הפלה על רקע של הריון אסור: גם במקרה של אשת איש שזנחה והוולד הוא ממזר, בידוע שאין לנו את הרתות להמית אותו. זאת אומרת, לפי "חנות יאיר" הסיבה היחידה שמחירה הפלה היא אך ורק סכנת בריאות לאם. בעל "חנות יאיר" מביא מקרה באשה שבגדה בבעלה, הרתה לא לבעלה, נושאת ברחמה עובר והיא בעלת חשובה. מכיוון שאיננה נושאת

הרב לאו:

אח חפצה ולהפיל. ובעל "חנות יאיר" פסק: אין לה רשות להמית. בעל "שאלח יעבץ"; רבי יעקב יעבץ, חולק על דעת בעל "חנות יאיר", ואנחנו פוסקים כמוהו. רבי יעבץ אומר שיש להבחין בין אשח איש שזנחה או גילוי עריות לבין פנויה. ממזר בישראל יהיה אסור לבוא בקהל והוא פסול לנישואין ואין לנו להרבות ממזרים בישראל. לכן במקרה של גילוי עריות או ממזרות ודאית מחיר בעל "שאלח יעבץ" להפיל. כלומר, לפי רבי יעבץ, אם אשח איש זנחה אבל קיימה אוחו זמן יחסים עם בעלה, לא נקרא לילד ממזר, אלא נחפש מחת לאדמה סיבה להגיד שהילד כשר, כי יש סיכוי, ולו הזעיר, שאוחה אשה הרתה לבעלה. רק במקרה של ממזרות ודאית יש להחיר הפלה. למה? - כי כאשר היחה סנהדרין קיימת היחה אשח איש שזנחה חייבת מיחה אם היו עדים והיחה התראה. מכיוון שלא היו מחכים חשעה חודשים עד שהילד יוולד, אלא היו מוציאים אותה להורג, כולל הוולד שבמעיה, הרי שממילא ולד זה איננו בעל זכות קיום. ומכאן שאין פה השחת עובר אם יאפשרו לאוחה אשה להפיל את עובריה, לפי רבי יעבץ. לגבי פנויה שזנחה הוא אומר: הילד כשר, מותר לבוא בקהל; ואם זו ילדה היא מותרת בנישואין אפילו לכהן הגדול. לכן אינו זכות יש לנו לשלול חייו של הינוק כזה?

בספר "שאלות וחשובות רב פעלים" של בן איש חי, מצטט בעל הספר, רבי חיים יוסף מבגדד, את "חנות יאיר" שאוסר בכל מקרה ואח בעל "שאלח יעבץ" המתיר במקרה של אשח איש ואומר: במקרה של פנויה, אם זה פגם משפחתי נורא, אם זה בזיון גדול וחילול השם חמור, לא אפסוק להחיר הפלח הוולד לפנויה, אבל אולי יישבו רבותינו לדון שוב בבעיה זו. הוא עצמו איננו רוצה להחיר.

אינני רוצה שנאחז בחבל בשני הקצוות: אם חיים בחברה מתירנית, שנערה שהרתה מחוץ לנישואין לא רק שאינה רואה בזה בזיון, אלא אף מופיעה ב"טנדו" בטלביזיה ומתגאה בכך; אם מחלקים גלולות באופן חופשי בכל בית-מרוקחה, לא יכולים לראות במקרה של תקלה כזאת חילול השם גדול ופגם גדול לכבוד המשפחה, ואין להעלות על הדעת אח ההצעה לדיון של בעל "רב פעלים" הרב יוסף חיים מבגדד. או שחוזרים לאוחה חקופה שהיחה בבגדד, או בפולין, ולא מופיעים בטלביזיה בנושאים כאלה, ואז יש מקום לרבנות הראשית לדון.

בשום ספר מספרי הפוסקים אין סיבות סוציאליות אקונומיות להחרת הפלה. אין שום בסיס ושום מקור של ההלכה וההשקפה היהודית שיתירו המתח עובר בשל החשש למצבו הכלכלי והחברתי לעחיד לבוא. אינני יודע מה היה מצבן הפיננסי של ישי בית-הלחמי, על כל פנים דוד בא אחרי שבעה ילדים, וייחכן מאד שאילו מצבו של ישי לא היה שפיר די הצורך, היינו צריכים להחיר לאשח ישי להפיל את הילד השמיני שלה. ואז לא היחה לנו מלכות בית דוד ועיר דוד ולא התקווה למשיח בן-דוד. הקדוש ברוך הוא מסר לנו הרבה מפחחות; מפתח של מוות, לידה ומטר נשארנו בידו. אין לנו זכות לבוא ולשלול חיים כי אולי לא יהיה לעובר שעחיד להיוולד סיכוי לחינוך אוניברסיטאי בעוד עשורים שנה. האם בגלל הסיבה שבעוד עשורים שנה הוא יהיה הנדסאי במקום מהנדס נשלול את זכות הקיום שלו? הדבר פסול תכלית הפסילה. הגמרא, בתוספת ברכות, מספרת שכשבא ישעיה הנביא לבקר את חזקיה מלך יהודה בזמן שסנחריב מלך אשור צר על ירושלים, אמר לו: כי מח אחה ולא חחיה. כלומר, מת בעולם הזה ולא חחיה בעולם הבא. שאל חזקיה: מה עשיח? ענה לו הנביא: דלא עסקת בפריה ורבייה. אמר חזקיה: ואיחי ברוח הקודש שעחירם לצאת סמני בנים שאינם מהוגנים. וממנו נולד מנשה שהעמיד צלם בהיכל וגם דם הרבה שפך בירושלים ועשה את ירושלים עקובה מדם. ענה לו הנביא: לכבשונו של מקום מה לך לתדור? מה שהצטווית חייב היית לעשות. האם נשלול זכות קיום מילד לא רק במניעת פריה ורבייה, אלא כאשר כבר נעשה נסיון של פריה ורבייה והאם נושאת את העובר בחמה? הוא לא יהיה גרוע ממנשה, וגם אם היה גרוע ממנשה אין לנו שום זכות להפיל אותו.

גם לגבי אותם מקרים שההלכה נוטה להחיר את ההפלה מסיבות רפואיות יש הסתייגויות ומוגבלויות. בספרו "ציץ אליעזר" מדגיש הרב ולדנברג את הנקודה המופיעה בהרבה פוסקים: אם כבר מותר להפיל באותם מקרים שההלכה מתירה, כדאי לעשות זאת באדבעים הימים הראשונים של ההריון. תלמוד, במסכת יבמות, מגדיר את העובר עד 40 הימים הראשונים כ"מיא בעלמא". הרב עובדיה יוסף, בהוצאה שנשא בבית-החולים "שערי-צדק", הוסיב את ההיתר, באותם מקרים שמוחו להפיל, עד שלושה חודשים להריון. באותם מקרים שמוחו לעשות הפלה מסיבות רפואיות מחיר הרב עובדיה יוסף רק רופא מומחה וירא שמים.

היו"ר ח. גרוסמן:

ואם הוא רופא מומחה שאינו ירא שמים?

הרב לאו:

אז הוא עומד על כך שתהיה חוות דעת של שני רופאים שונים.

הסתייגויות נוספות: במידה וההפלה מותרת, חתיה מותרת אך ורק בהסכמת הבעל. עדיף לעשות אח ההפלה בסם מאשר במכשיר כלשהו המוכנס אל הרחם, וישנו סם הנקרא פיטוצין, שאפשר להכניסו על ידי הזרקה. פרופ' פוליצ'וק דיבר בוועדה הרבה על הסכנה שבהפלה עצמה, שעולה לעתים על סכנת הלידה לעצם חיי האשה ולסיכוייה לילד, בעיקר כשההפלה נעשית בהריון הראשון של האשה. בהלכה עדיף רופא יהודי על רופא נוכרי; עדיפה רופאה על רופא.

בכל מה שאמרו לא באחי לפסוק דברים אלא להאיר את הנושא מהזווית של ההלכה. ואם יש חילוקי דעות בין פרופ' פוליצ'וק וד"ר לנצט, מותר שגם בהלכה יהיו חילוקי דעות, ויש חילוקי דעות לא מעטים בקשר לחופעות מסוימות, אם כי בבסיס ההבנה מלאה.

א. נמיר:

איך אנשים כמוך ושכמותך - ואני שואלת זאת כחילונית שיש לה יחס עמוק לדת היהודית ולמסורת - החיים במציאות שונה מן התפיסות וההלכות שאותן ציטטת, מתייחסים לכל העניין? איפה כל השינויים שקרו בחברה שלנו והיכן הם מתבטאים בהלכה היהודית? ציינת, למשל, שההלכה אומרת שמוטב להפיל, אם יש צורך להפיל, חוץ ארבעים יום מחילת ההריון, וזאת בשעה שהיום יודע כל אדם שבהרבה מקרים קשה לדעת חוץ ארבעים יום אם האשה בהריון או לא.

ה. זיידל:

הרב ולדנברג מתיר הפלה בארבעה מקרים: כאשר נשקפת לאשה סכנה; כאשר בריאותה רופפת, גם כשאין סכנה; כאשר אשת איש או זנתה או נאנסה; כשיש חשש לולד בעל מום. זו דעתו של הרב ולדנברג, אך מהן ההקלות המכסימליות שלקראתן מוכנה ללכת ההלכה בנושא ההפללות? למה אי אפשר להחיר הפלה במקרה של נערה שנאנסה?

האם אפשר לקבל ביבליוגרפיה בנושא זה או אח כל פסקי הדין לקולא בנושא ההפללות?

ג. כהן:

האם יש בהלכה דוגמאות לכך שביקשו היחר להפלה בגלל תנאים חברתיים?

מ. ידיד:

אנו עדים לכך שיש הרבה מקרי נישואין של קרובי משפחה, ובמקרים רבים נולדים להם ילדים בעלי מום או מפגרים בשכלם. מה היית אומר בנקודה זו, מבחינה חברתית סוציאלית, בהחלט להלכה?

פ. שינמן:

מה דין אשה מחתת לגיל הנישואין או מעל גיל 45 שנכנסה להריון?

סעיף ו' הוא סעיף שבו נוחנים למעשה פחת להחיר הפלה בכל מקרה, כי לא מגדירים כל סייג, אלא מתירים הפלה בגלל תנאים משפחתיים או חברתיים. הייתי מבקש מכבוד הרב להתייחס לחומרו של סעיף זה ולומר לנו אם אין כל היחר בתחום זה.

ח. שמעוני:

כבוד הרב ציטט מן המשנה, שבמקרים מסויימים מחתכין את העובר אברים אברים כדי להציל את האם, ואילו אחר כך אמר שעדיף סם על החדות מכשיר חד לרחם האשה. אבל כדי לחחוך, יש צורך בניחוח.

אנחנו יודעים שצו על פריה ורבייה הוא לא פחות חמור ליהודי מאשר הצו על איסור הפלה. איך זה קורה שמספר הילדים של אנשים דתיים סוחר הרבה פעמים צו זה, בהשוואה לשנות הנישואים שלהם? אם ישנו היחר כלשהו בענין זה, יש בו כדי לשים לאל אח ענין סעיף ו', שכול כולו מיועד לכך שבסופו של דבר תהיה משפחה בגודל אופטימלי, שגם תוכל לשאת את עצמה מבחינה כלכלית. איך מגיעים לזה יהודים דתיים?

היו"ר ח. גרוסמן:

כבוד הרב אמר שאי אפשר לאחוז את המקל בשני הקצוות. באיזה קצה אתה

רוצה לאחוז?

הרב לאו:

לשאלת חברת-הכנסת נמיר: נדמה לי שהדברים שהעליתי הם החשובה הטובה ביותר להערוך. רוב הפוסקים שציטטתי הם בני זמננו: הרב אונטרמן, הרב יעקובביץ, הרב ישראלי, הרב עובדיה יוסף, הרב ולדנברג, שכולם חיים אחנו היום. והעובדה שעסקו בדברים עד לחאלידומיד ועד לאדמת זו דווקא הדוגמה עד כמה הם בני זמננו.

לא הזכרתי את שמות כולם, אבל אני יכול לחת ביבליוגרפיה עשירה מאד של רבנים ואנשי רפואה שישבו על מדוכה זו, עסקו בכל האספקטים שלה, ניסו לנתח אותה ולהגיע למסקנות עד כמה שאפשר. כפי שאמרתי, עד למאה ה-17 אין לנו בענין זה אלא הפסוק מ"שמות" כ"א, אבל מהמאה ה-17 מתחילה ספרות השאלות והתשובות, ובשאלות אלה יש דוגמאות למכביר. אם תקחו את "נועם" ו', תעברו ל"נועם" ז', ל"נועם" ח' תראו התפתחות נהדרת של ניתוח הבעיה במקורות ההלכתיים.

מה המכסימום שמחירה ההלכה? - מה שציטט חברת-הכנסת זיידל מהרב ולדנברג זה בערך המכסימום. אנחנו פוסקים כבית-הלל, ואני יכול להביא עוד דוגמה שלא הוזכרה: גם כשאינן סכנת חיים לאם, אבל נשקפת סכנה לאחד מאבריה, כגון ראייה או שמיעה הנמצאים בסכנה עקב ההריון והלידה הצפויה, גם אז יש דעה להקל. גם אם יש סכנה לקיצור ימי חייה של האשה, כגון אשה החולה בסרטן ריאה או אשה חולת לב, ואומרים הרופאים המומחים שההריון והלידה עלולים לקצר משך חייה, גם במקרה זה יש שיקול להחיר הפלה, כי כל כך אנחנו מעריכים חיי שעה של כל יצור ויצור.

היו"ר ח. גרוסמן:

כמה רופאים צריכים לקבוע את זה?

הרב לאו:

שניים.

לשאלות סוציו-אקונומיות: כבר אמרתי שאין לנו סמכות מוסרית להחיר דברים אלה.

לגבי אונס הזכרתי, שבמקרה של אונס אשה איש אנחנו מחירים; במקרה של אונס פנויה, לא מחירים. אינני יודע את הסטטיסטיקות, כמה מקרים היו של נערות שהגישו בשעתן חביעה בבית המשפט על אונס, ולאחר מכן ביקשו לבטל את החביעה, כי רצו להינשא לאונס שלהן והיו מאושרות שהביאו את הילד לאוויר העולם.

היו"ר ח. גרוסמן:

יש גם אחרות.

הרב לאו:

לא דיברתי על דמוגרפיה, על לאומיות, על 55 אלף הפלות שנעשו בשנה שעברה, שזה מספר מזעזע; ופרופ' טואף סיפר לי כבר לפני ארבע שנים על 40 אלף הפלות. הייתי מספר לכם על זוגות שבאים אלי כדי לבקש פרוטקציה ממשרד הסעד להקדמת תורם לאימוץ ילד. האם משום שלא מצליחים לפחור בעיות חברתיות-כלכליות של הילד בעוד איקס שנים, או משום שהמשפחה נכנסה לדירה בח שלושה חדרים והיא רוצה דירה בח ארבעה חדרים, נטמון את ראשנו כבת יענה ונאמר: היות ולא הצלחנו לחסל את בעיית הפער החברתי, בואו נחסל את הילד שעתידי להיות הילד? ההלכה העדיף במקרה כזה לא להחיר.

לשאלת חברת-הכנסת שמעוני: אני יכול להביא בפניך מקרה שמוכר לי היטב. במשפחה דתית מסויימת נולדו חמישה ילדים בחוץ שש וחצי שנים, ועברו שש שנים נוספות עד שנולד הילד הששי. וזאת לא משום שהזוג עבר על ההלכה, אלא עקב חנאים אובייקטיביים גניקולוגיים מסויימים.

ח. שמעוני:

זאת דוגמה אחת. אבל יש הרבה דוגמאות שלא היו שם חנאים

כאלה.

הרב לאו:

אני לא מוסמך לענות על דברים שבינו לבינה ולהיכנס לחדרי השינה כדי לראות מה פשר חכיפות הלידות.

היו"ר ח. גרוסמן:

חודה לרב לאו על הדברים המעניינים והמאלפים. כבוד הרב הלך בדרך אלא כדי להניח את כפוסק - בסופו של דבר זו פרווגטיבה של הכנסת -

ב. קיצוצים בתקציב משרד הסעד

היו"ר ח. גרוסמן:
הוועדה נזעקה לנושא עקב הקיצוצים בתקציב משרד הסעד, כאשר הרשויות המקומיות טענו שהן נלחצות בין הצורך לתת את השירות לבין הצורך לפעול במסגרת התקציב המקוצץ, ואז עומדת בפניהן הברירה: או לתת את השירות ועל ידי כך להרחיב את מסגרת הגרעונות, או לקצץ בשירות ולהיות נלחצים על ידי הנזקקים, שיבואו לתבוע את המגיע להם. שר הסעד התחיל לענות לנו על שאלות שנשאלו, שמענו שיש פה ושם פחרונות, לפחות חלקיים, אך בינתיים נחפורו שאלות נוספות.

ח. שמעוני:
בשבוע שעבר הודיעו ברדיו שמשטרם ירושלים החרימה בחנות מסויימת לחם ודברי מאפה שהיו מונחים בפחחה של החנות ושהיה בהם משום סכנה תברואתית, ואותו מזון שהותרם חולק למוסדות סוציאליים. כיצד מחלקים למוסדות אלה מזון שיש בו סכנה תברואתית?

אני ער לאחרונה לעובדה, שמקרים סוציאליים הפכו להיות אזרחים בלתי רצויים ברשויות המקומיות השונות: ראש עיריית בת-ים אינו מוכן לקלוט אותם; ראש עיריית חולון אינו מוכן לקלוט אותם. שאלתי את שר הפנים אם אזרחותם של מקרים סוציאליים, בגלל עוניים, היא מדרגה שניה, ואם תנועתם נאסרה במדינת ישראל והם צריכים היתר מיוחד כדי לעבור מעיר אחת לשניה. אני חושב שדרושה כאן התערבות של משרד הסעד. האם יכולה להיאסר תנועתו של מישהו ברחבי הארץ, הרוצה להתיישב במקום רצוי לו?

מ. פרידמן:
בישיבה הקודמת אמר שר הסעד שני דברים שקצת הדהימו אותי: (1) לגבי שכר הדירה שיצטרכו האנשים לשלם נאמר, שזו תהיה הבעיה של "עמידר" לגבות את הכספים, וייתכן שיהיה אוחז מצב שקיים לגבי גביית אגרות רדיו וטלביזיה. נדמה לי שעל ידי כך אנחנו לוקחים ציבור אנשים והופכים אותם לעבריינים ושמיים המוכרים על ידי המדינה.

(2) יש משפחות שאינן גרות בדירות של "עמידר", אלא בדירות פרטיות. מה יהיה עליהם?

(3) ידוע לי על החוזר של המנהל הכללי של משרד הסעד מ-16 במארס שבו הודעה על הקיצוצים: לא ידוע לי על הנחיות חדשות נוספות בהתאם לדברים שאמר שר הסעד. האם יש כוונה להוציא הנחיות חדשות?

(4) ידוע לי שנשלחו מברקים מעובדים סוציאליים העובדים בלשכות - בקריח-אוננו, בנחניה, בגדרה, אשדוד ואור-עקיבא - למנהל הכללי בהם הם מביעים סירוב לבצע את הנחיות המנהל הכללי. מברקים אלה מעידים על מצבו של העובד הסוציאלי בלשכת הסעד, שצריך לבצע הנחיות שהוא לא מסכים להן, מצד אחד, ומצד שני עליו להגן על אוחה מדיניות שהוא לא מסכים לה בפני אותו אדם שכביכול הוא מטפל בו. האם אינכם רואים בכך פגיעה בעבודה הסוציאליית?

א. נמיר:
נמסר לי כי לפני שבועיים חולק ציוד אישי למשפחות נחמכות סעד בנצרת עילית, ובמיוחד חולקו מזוונים. המשפחות שילמו סכום כסף מסויים, לא הוגבלו במספר המזוונים שקנו, ובאותו יום מכרו את המזוונים בסכום כסף הרבה יותר גדול. האם תופעה זו מוכרת למשרד הסעד? אם כן, איך אפשר לתת ציוד אישי שלא ישמש למטרות רווח?

באיזו מידה יושם הנושא של פקידי זכאות במקומות? האם יש מקומות - במיוחד מקומות בעייתיים - שבהם זה לא קיים? ובאותם מקומות שיש פקידי הזכאות, האם שוחררו העובדים הסוציאליים מהטיפול בנושא הכספי?

מ. ידיד:
לגבי מעבר של מקרים סוציאליים מעיר לעיר: האם יש חיאות בין עיר לעיר במקרה העברה? האם מועבר גם תיקו של האדם כדי לדעת מה מצבו הסוציאלי? האם רק נוחנים לו את הזכויות המגיעות לו במשך השנה הראשונה מאז שעבר - כי כאשר מקרה סעד עוזב עיר מסויימת ובא לעיר אחרת הוא זכאי תוך השנה הראשונה לכל הזכויות - ואחר כך מפקירים אותו לנפשו?

מ. ידיד:

אני יודע שבהרבה מקומות נשרו ילדים ממפעל ההזנה. ביקרתי בדימונה ונאמר לי שלמעלה מ-5% נשרו.

א. נמיר:

ביקרתי השבוע בדימונה ונאמר לי ש-25% נשרו.

מ. ידיד:

האם משרד הסעד מודע לכך שכתוצאה מנשירה זו נפגעות חוליות הלשוח בחברה?

ילדים במעונות. האם אתם מרגישים שיש נשירה של ילדים כתוצאה מהדרישה לחלום זה?

נקבע תשלום, ולו סמלי, עבור סידור

בסידור לגבי קביעת תשלום עבור שכר

דירה ואגרת רדיו וטלביזיה אנחנו נוחנים בהכרח חוקיות לאנשים שלא ישלמו. מאידך אנחנו יודעים שכתוצאה מקיצוץ תקציב רשות השידור החליטה הרשות על העמקת הגביה. מה יהיה גורלם של אלה שעד עכשיו היו משוחררים מתשלום, שהיים עד עכשיו בהרגשה זו, כשיחבצו מהם את התשלום?

א. נמיר:

אנחנו עומדים עכשיו לפני עונת הקיץ והקייטנות. אני יודעת שבחל-אביב נקבע השנה סכום גבוה מאד לילד - 330 ל"י ו-270 ל"י עבור קייטנה בלי ארוחת צהריים. מתוך 9000 המקומות שהקציבה עיריית תל-אביב נרשמו 900 ילדים בלבד, בגלל המחיר הגבוה. מאחר שרוב הילדים, שרוצים שייצאו לקייטנה, הם ילדים מחתך חברתי מסויים, האם מתייחס משרד הסעד לנושא זה?

היו"ר ח. גרוסמן:

קיבלתי מכתב חשובה משר האוצר על מכתב ששלחתי ב-28 באפריל בעקבות הדיונים שהיו בוועדה על הקיצוצים בתקציב משרד הסעד. וכך כותב השר: "בעקבות הדיונים שהתקיימו בוועדת השרים לענייני רווחה חברתית החקבלו רוב ההצעות בדבר שינויים בקריטריונים לגבי זכאות, הגדלת ההשתתפות העצמית של מקבלי שירותים וכך קיצוץ במספר שירותים. לגבי עזרה ופואיח סוכס שחסכום הדרוש יכלל בתקציב. לגבי מענקים לחלמידים סוכס כי השנה יוקצו לנושא זה 10 מליון ל"י, אשר יועדו בעיקר לילדי משפחות נתמכות סעד. הקטנה זו בעיקר הפעולה מתאפשרת עקב הגידול בהכנסתן הפנויה של רוב המשפחות, אשר חנבע מביצוע המלצות ועדת בן-שחר. הסיכומים שהתקבלו היו על דעת ועדת השרים לענייני רווחה כולה, כולל שר הסעד והאוצר. עיכבתי את חשובתי עד לגמר הדיון בוועדת השרים לענייני רווחה חברתית".

שר-הסעד מ. חזני:

אני מציע לא לעסוק היום בנושא שראש עיריית בת-ים קרא לו "הברחת מקרי סעד" או "יצוא של מקרי סעד", ושאני קורא לו "העברה מכוונת של מקרי סעד מעיר לעיר". זימנתי אלי ביום ששי האחרון את שלושת ראשי הערים חל-אביב, חולון ובת-ים והגענו לאיזה הסדר בינתיים. מחר יש על כך הצעה לסדר-היום, ואציע להעביר את הנושא, שהוא אולי מורכב, לוועדה זו לדיון.

ענין המזרונים בנצרת עליה ייבדק על

ידינו מייד ונאחז באמצעים משפטיים כמו לגבי כל אדם שמומה.

איזו רמאות יש פה?

ח. שמעוני:

אם הוא זקוק למזרונים, כיצד הוא מוכר אותם?

שר-הסעד מ. חזני:

אני חושב שהתיאור של חברת-הכנסת נמיר אינו בהחאם להוראות: לפי ההוראות ציוד

מ.א. קורץ:

אישי מתחלק ללא תשלום כלשהו.

משלמים 10%.

ר. שוורץ:

האם נוחנים מזרונים ככל שרוצים? התיאור אינו תואם את ההנחיות שאנחנו נוחנים. אינני מעלה על הדעת שמשרד הסעד מעורב בענין זה מלכתחילה.

מ.א. קורץ:

אני מבקש שהענין ייבדק.

א. נמיר:

הוא ייבדק וחינתן חשובה לוועדה. הוא הדין לגבי המקרה שהעלה חבר-הכנסת שמעוני

שר-הסעד מ. חזני:

ביחס ללחם שהוחרם.

שר-הסעד מ. חזני:

בהקשר למכתבו של שר האוצר: אני חושב שהוא עצמו לא דייק. לא חל כל קיצוץ בשירותים ולא בקלות הלכנו לכך. להיפך: יש אפילו חקציב המאפשר גם הרחבה של שירותים פה ושם. מהן ההרחבות? עוד 1,000 ילדים במעונות יום; עוד 2,000 ילדים במעונות פנימייתיים; עוד כמה מאות ילדים מפגרים באמצעות המוסד החדש שיפתח בדומנה ועל ידי הרחבת מוסדות קיימים. נוסף לזה יש לנו השנה גידול בסעיף של הדרכת משפחות מרובות ילדים - הדרכה על ידי סומכות לניהול הבית, לשימוש יעיל בתקציב העומד לרשות עקרת הבית - גידול ב-14%. הובטח השנה פרט חדש בתקציב - הדרכה למשפחות צעירות והכנת לקראת היוזן משפחות עם ילדים. הדרכה זו מיעלת בהרבה את מיכס החמיכה העומדת לרשות המשפחה.

אם כן, לא חלו קיצוצים, אלא שחל שינוי לרעה בכך שמוכרחים לגבות היום יותר מאשר אחמול תמורת שירותים שקודם לכן ניתנו לגמרי חינם. בתחום של הגברת הגביה תמורת השירותים הועלו שמונה נושאים, ששלושה מהם באו על תיקונים. האחד - מענק לחלמידים, שאמנם לא ניתן באותו היקף שניתן בשנים קודמות, כי בשנים קודמות ניתן המענק גם למשפחות שהכנסתן הגיעה עד 150% או אפילו 175% ממכסת הסעד. אלה שהם בגבול ההכנסה של מיכס הסעד עד 120% ימשיכו לקבל את המענק, שיקיף השנה למעלה מ-50 אלף ילד.

היו"ר ח. גרוסמן:

כמה הוא הקיף בשנה האחרונה?

שר-הסעד מ. חזני:

150 אלף ילד. קשה היה להשתלט על מערכת כזאת של 150 אלף ילד, מה גם שהסתמכנו על הטופס של מנהל בית-הספר, שלא הקפיד כל כך על ההנחיות ועבר את המכסה. אין ספק שקיבלו גם כאלה שלא היו זכאים.

היו"ר ח. גרוסמן:

איך זה ייבדק?

שר-הסעד מ. חזני:

אם המסגרת מצומצמת בהרבה ומקיפה רק 50 אלף ילד קל יותר לבדוק.

א. נמיר:

האם המענק יינתן בכסף?

שר-הסעד מ. חזני:

ברוב הרשויות המקומיות המענק אינו ניתן בכסף, אלא עושים סידורים עם "אחא" ועם "המשביר לצרכן". אבל גם ברוב המקומות שנעשו סידורים כאלה היו תלונות על כך שנעשה קונוניה.

בנושא של עזרה רפואית ועזרה ביחית לא

חל קיצוץ.

לשאלת חבר-הכנסת ידיד ביחס לנשירה ממפעל ההזנה: גם לנו ידוע שבהרבה מטבחי הזנה, שמבקשים בהם היום 6 לירות במקום 2 לירות, יש נשירה. אנחנו כולנו אשמים שלא עשינו די או לא עשינו כלום בתחום חינוכו של האדם להשתתף במשהו תמורת שירותים. כל עוד היחה המיכסה נמוכה ורחוקה מסל הצריכה של המשפחה הנזקקת, נהגנו כך, אבל במידה שמיכסת החמיכה הועלתה מאד ומתקרבת לסל הצריכה של אותן משפחות, יש להקפיד על השתתפותן במשהו. יש לזה גם ערך חינוכי לאומי. אף על פי כן כולנו שומעים מחוגי משרד החינוך והתרבות שיש נשירה. אותו הדבר עלול להיות לגבי מעונות יום, אם כי אם מדברים על גביה של 40 לירות, אין זה אומר שעד עכשיו השירות ניתן חינם לגמרי. גם עד עכשיו היה הממוצע 27 לירות.

א. נמיר:

בחל-אביב שילמו 5 לירות.

שר-הסעד מ. חזני:

הממוצע הארצי היה 27 לירות. גם עליה מ-27 לירות ל-40 לירות היא קשה, אבל עדיין איננו מרגישים בכך מהסיבה הפשוטה, שהחשלום הזה יחחיל בשנת הלימודים הבאה. נרגיש בכך עם תחילת שנת הלימודים.

בנושא הקייטנות עוסק משרד החינוך והתרבות.

א. נמיר:

אבל כדאי להתעניין.

מ.א. קורץ:

יצא חוזר של המנהל הכללי של משרד החינוך והתרבות המדגיש שיש לחת עדיפות לילדים מאוכלוסיה נזקקת לשירותים סוציאליים. לא הסתפקנו בחוזר זה, אלא

מ.א. קורץ:

שלחנו עוד חוזר שלנו, שבו אנחנו מצטטים את הדברים שמופיעים בחוזר של המנהל הכללי של משרד החינוך והתרבות ומבקשים ממנהלי הלשכות להיות ערים לכך. הקצבת כספים לנושא זה אינה בידינו.

מ. פרידמן: מה חעזור העדיפות אם האנשים אינם יכולים לשלם?

ר. שורץ: לגבי ההזנה: ישבנו בוועדת החינוך של מרכז שלטון מקומי ואמרנו שעד 2 ילדים יהיה המחיר פי ארבעה, ומשני ילדים ומעלה תהיה הנחה של 25%. ברור שיש פה בעיה שהושח המקומית חצטרך לבדוק אותה.

לגבי השאלה שהילדים האלה יהיו הראשונים שייקלטו בקייטנה: יש מרכז שלטון מקומי.

ש-הסעד מ. חזני: אשר לעובדי זכאות: כיום פועלים בלשכות הסוציאליות בכל הארץ כ-80 עובדי זכאות. למרות הקפאת המנגנונים ואפילו הקיצוצים יש תוספת של 50 תקנים השנה לעובדי זכאות. סך הכל יהיו 130, ואנחנו מעבירים קורסים לאלה שצריכים להיכנס לתפקיד ולא להמשיכים בתפקיד זה. הכנסת עובדי זכאות הביאה חועלת בשני חומים: (1) קביעה יותר מדוקדקת של הזכאות, שעה שעובדת הסוציאלית לא יכולה להתפנות לכך כל השנים ועל גבי רקע זה צמחו ההעלמות. (2) שחרור העובדת הסוציאלית מלעסוק בנושא זה תורם תרומה חשובה לטיפול הסוציאלי המובהק.

קיימת בעיה במקומות הקטנים, ואולי גם בגדולים, שעובדי הזכאות נלחצים קצת על ידי הגבאים השונים במקומות: אם אלה חברי המועצה, אם אלה חברי הוועדה הסוציאלית, או אחרים. מכיוון שעובדי הזכאות הם עובדי הרושח המקומית, כמו כל יתר עובדי הלשכה, אני שוקל באופן רציני - כחוצאה מהלחצים שלוחצים עליהם - העברתם מעובדי הרושח המקומית לעובדי המדינה, אם כי ימשיכו לשבת בלשכה. זה יצא אותם תחת מרותו של המפקח האזורי לנושא זה, שיהיה עובד מדינה. בצורה זו יהיה להם קל יותר לעמוד נגד לחצים. נדון על הדבר עם מרכז השלטון המקומי, אם כי אינני בטוח שנשיג לזה את הסכמתם.

מ. ידיד: נשמעת היום הטענה, גם בחלק גדול של הרשויות המקומיות, שהעובדים הסוציאליים כולם צריכים להיות עובדי מדינה, כדי לחרום ליעילות הנושא.

ש-הסעד מ. חזני: נברר את זה עם מרכז השלטון המקומי, כשם שנברר שורה ארוכה של נושאים.

לגבי תשלומים בעד שירותים: אמנם - כפי שכתב שר האוצר - הדבר התקבל על דעת כל השרים בוועדת השרים לעניני רווחה, בחוכם גם אני, אבל קשה לי לומר שאני מאושר מהחלטה זו, אם כי החמונה איננה כפי שהיא נראית ממבט ראשון.

עם ההחלטה על 80 לירות תשלום עבור החזקת ילד בפנימיה אני שלם בהחלט. אדם שמקבל קיצבת ביטוח לאומי עבור הילד - ועכשיו יקבל יותר בגלל נקודות הזיכוי שיצבור לפי המלצות ועדת בן-שחר - שעה שהילד איננו בבית עשרה חודשים, שעה שהוא מקבל בפנימיה כל מה שהוא צריך, לרבות ביגוד, לרבות הוצאות קטנות - אדם כזה יכול להשתחף בהחזקת הילד בפנימיה. אנחנו מחפשים דרך לגבי מי שיש לו יותר מילד אחד בפנימיה.

מר שיפמן: אדם כזה יקבל הנחה של 5%.

מ. פרידמן: מדוע? אותה הצדקה לגבי השתחפות ההורים שחלה לגבי החזקת הילד אחד חלה גם לגבי החזקת שני ילדים, כי גם מן הביטוח הלאומי הם מקבלים עבור שני ילדים.

ש-הסעד מ. חזני: האם את עומדת על זה שהורה ישלם עבור שני ילדים בלי הנחה?

מ. פרידמן: לא. אני אומרת שאם זה לא חופס לגבי שני ילדים, זה לא צריך לתפוס גם לגבי ילד אחד. המסקנה שלי היא, שלא צריך לקצץ גם לגבי ילד אחד.

ש-הסעד מ. חזני:
יש הבדל בין ילד אחד ושני ילדים לגבי אותם חודשים שהילדים נמצאים בבית. כשהילדים בבית כל ההוצאה היא על חשבון הבית, וההוצאה עבור שני ילדים גדולה הרבה יותר מאשר עבור ילד אחד.

לגבי אגרת רדיו וטלביזיה: נדמה לי שעד כה היו פטורים מחלום 50 אלף, שלא כולם קליינטים של הסעד, 26 אלף משפחות הם מעבר ל-100% של החמיכה.

דרך אגב, בהתאם למיכון שלנו יש בחודשים האחרונים ירידה במספר הקליינטים של משרד הסעד, הן לגבי תמיכה מלאה והן לגבי תמיכה השלמה, וזאת בשעה שחשבנו שיבוא גל של קליינטים חדשים. הירידה היא בגלל הקפדת יתר לגבי הנכאיות. הדבר נושא חוצאות ומחבטא גם בחקציב.

שכר דירה: עד 100% לא יחול שינוי. זאת אומרת, נחמך סעד או שכיר שיש לו הכנסה בגובה מכסת הסעד לא ישלם שכר דירה גם עכשיו - גם ב"עמידר" וגם בדירות אחרות. השינוי יחול לגבי אלה שהכנסתם מעל 100% מכסת סעד, בעוד שקודם לכן הפטור מהשתתפות חל עד 125%. אלה שהכנסתם נעה בין 100% ל-125% ממיכסת הסעד יצטרכו לשלם עכשיו כשליש משכר הדירה של "עמידר". אלה שהכנסתם מעל 125%, שהשתתפו עד עכשיו ב-25%, יצטרכו להשתתף ב-65%. משפחות שהכנסתן היא מעל 150% והשתתפו עד עכשיו ב-50% ישחפפו עכשיו ב- ומדובר פה בשכירים שגם אם הם נמצאים בדרגות השכר של שכר המינימום וגם אם לא יועלה שכרם חבוא הגדלה בהכנסתם הפנויה, וזאת על ידי נקודות הזיכוי שיצברו לפי המלצות ועדת בן-שחר. מהם אנחנו דורשים השתתפות יותר גדולה. נכון שרצוי היה לעשות זאת בצורה יותר מודרנית במשך שנתיים-שלוש, אבל זה מה שכופה עלינו החקציב. צריך לזכור שהשתתפות בשכר הדירה מההכנסה הנחשבת אינה יכולה לעלות על 5% מהמיכסה.

א. נמיר: מי יעשה את כל החשבונות האלה?

ש-הסעד מ. חזני: יש מיכון.

מר שיפמן:

מה הייתה השאלה המרכזית שניצבה בפני המשרד בהחייחוסות לתקציב 1975? ברור שלו נסינו להמשיך להשחמש באותם כלי זכאות שעל פיהם פעלנו ב-1974, הייתה השאלה מצטמצמת, כי חלק מאלה שמופיעים בושימה לא היו מופיעים מאחר שהיה ברור כי סך כל התקציב הוא נתון, הייתה השאלה: כיצד נלך? האם נלך בדרך שנאמר; אנחנו משאירים את כלי הזכאות באותה מחכונת של 1974, שפירושה דחיית מספר גדול יותר של פנים, לעומת מתן סכום גדול יותר לאלה שכן יהנו, או נלך בדרך השניה ונאמר: נטיל מעין מס על כל מי שפונה ובכך נאפשר היענות לרשת גדולה יותר של פונים? לדוגמה: שכר דירה אחר. אם העמדנו תקציב מסויים לשכר דירה אחר, ניתן היה לבוא ולומר - כשם שעד 1975 לא חוייב מי שעד קו החמיכה, כך נמשיך גם להבא, ואז אי אפשר היה לתת ל-4,500 משפחות, אלא ל-3,700 משפחות. על ידי חיוב של 10% לאותה משפחה, הייתה ההנחה שנאפשר לעוד 800 משפחות להיכנס למעגל הזכאים לתמיכה, כאשר אותן 3,700 משפחות יחוייבו בתשלום של 10% שהערכנו אותו כנטל שניתן לעמוד בו. נראה היה לנו שיותר צודק להשיב ל-800 פונים חדשים, שעונים באותה מידה על כללי הזכאות כאותם 3,700 קודמים. כך שזה היה למעשה הקו המנחה. דוגמה אחרת: סידור ילדים בפנימיות. לסעיף זה יש לנו סכום של 8 מליון לירות, ועמדה שאלה מאד קונקרטיות: היות והתקציב יכול לענות על מספר מסויים, האם נגיד לפונה שאין אנחנו יכולים לעזור לו, אם נאמר לאותו הורה שסידור את ילדו בפנימיה וממשיך לקבל עבור אותו בן מן הביטוח הלאומי או דרך משרד הסעד סכום כסף מדי חודש בחודש, שישחחף בהחזקתו בפנימיה. נראה לנו שהדרך השניה צודקת יותר, כי אם לא נלך בה אנחנו מפלים לא רק בין מי שכבר בפנים ומי שעדיין בחוץ, אלא אנחנו מפלים גם בין נחמך לנחמך. כי נחמך שבנו מתחנך בקהילה, כל ההוצאות על חשבוננו; מאידך אותו הורה ששניים - שלושה מילדיו מסודרים בפנימיה, ההוצאה אינן על חשבוננו אלא על חשבון המדינה, ומכאן שאנחנו מעמידים לרשות משפחתו הכנסה פנויה יותר גדולה. מבחינה זו נראה לנו שהשיקול לתת טיפול למספר גדול של אוכלוסין ולו על חשבון הטלת נטל על משפחות אחרות הוא צודק.

ש-הסעד מ. חזני:

זו גם אזהרה לגבי ההעלמות, שבקשר אליהן היו הפרדות לא מעטות בכלי החקשורת. היה מי שאמר כי בבת-ים 40% מן החשודים שנבדקו נמצאו מעלימים. וכך אמרו גם לגבי חל-אביב. לפי הסקרים שבידינו, על יסוד עשרות לשכות העושות בדיקה זו, שהאחוז מגיע ל-10%.

בארצות-הברית מגיע האחוז ל-9%.

ח. שמעוני:

מהעחונו משתמע, שכל מקבלי הסעד הם רמאים. ואם סטודנטים מומים פה

ש-הסעד מ. חזני:

ושם כדי לקבל מעונו באוניברסיטה, האם מישהו יגיד שכל הסטודנטים רמאים? ואם שומעים שזוגות צעירים ניסו לקבל דירוח, למרוח שהיו להם דירוח, האם מישהו יגיד שכל הזוגות הצעירים רמאים? שלא לדבר על מס הכנסה, שהוא לפחות ערוך לכך. ואילו במקרה של נחמכי הסעד עולים על העניין: כולם רמאים, כולם מחעשרים, המכסה יותר מדי גבוהה. כל זה יוצר רקע"גם לגבי הדרישה להשחפות בשירותים, וצריך להביא זאת בחשבון. פסיכולוגית זה משפיע.

ע. לוק:

נפגעהי מן ההכרזות האחרונות של השר, כי אני מחשיב את השר כחכם. אם מדברים

על העברת עובדי זכאות מסטטוס של עובדי רשות מקומית לסטטוס של עובדי מדינה, הרי זו פגיעה חמורה במעמדו של השלטון המקומי. זה יוצר אווירה של אי אמון, זה יוצר דיפונציאציה פוגעת במערכת החקנים הקיימים כיום ברשות המקומית. לא ייחכן שחלק יהיה כפוף לרשות המקומית, וחלק - לממשל המרכזי. אוי ואבוי לראש רשות שמוריד את עצמו לדרג של מנהל שלישי או רביעי כדי להשפיע על עובד זכאות.

היו"ר ח. גרוסמן:

לא דובר על ראשי ערים.

ע. לוק:

אפילו נבחרו ציבור אחרים.

א. נמיר:

ואם יהיה ממונה מטעם המדינה, לא יפנו אליו? לא ילחצו עליו?

ש-הסעד מ. חזני:

אמרתי שאני שוקל את זה ושנבדוק את הנושא עם מרכז השלטון המקומי.

ע. לוק:

זו צריכה להיות יחידה אורגנית קומפקטית אחת הנמצאת תחת פיקוחה

של הרשות המקומית. חתיה זו טעות גסה ללכת בוגרסיה בנושא זה. אפשר לבדוק בדיקה מדוקדקת אם יש לחץ או אין, על ידי כך ששואלים את מי שעומד בראש לשכת הסעד אם לחץ כזה מופעל באותו מקום או לא. אינני רוצה להיכנס להכללות, אבל אני חושב שהאיזון בין הרשות המקומית לדרג המרכזי חייב להתגבר, כי ככל שהוא רופף, המצב מחמיר. גם נציגי הממשל הארצי וגם נציגי מרכז השלטון המקומי חייבים להדק ביניהם את הקשרים ולהתמודד עם בעיות קשות.

באופן כללי אני חושב שהוראות הנוהל

שיצאו בזמן האחרון הם נגע ומחדל מינהלי. אלה הן הוראות שבאות לחולל שינויים מוחיקי לכת במדיניות הסעד, הנקבעת בדרך כלל על ידי ועדת השירותים הציבוריים של הכנסת. לא ייחכן שמצד אחד יהיה קיים תע"ס שאינו מתבצע, ומצד שני יורידו הוראות נוהל למנהלי לשכות הסעד ללא תיאום עם השלטון המקומי. כשקיבלנו את החוזר ומנהל לשכת הסעד שאלה אותי כיצד לבצע את ההוראות, אמרתי: אינני יודע. לא רק שלא שומרים על הסטטוס קוו, אלא גורמים לשינוי רדיקאלי במדיניות הסעד, בונים מדיניות על סמך מסקנות ועדת בן-שחר, כאשר עדיין אינני יודע מהן ההשלכות של מסקנות אלה מבחינת היישום, כאשר עדיין אינני יודע מי יזכה ומי יפול כתוצאה מביצוע מסקנות אלה. קודם כל ניחן למסקנות ועדת בן-שחר לרוץ, אחר כך נראה מהן ההשלכות.

כאיש מהשטח שאינו מפעיל לחץ ומכבד

את ההנחיות המקצועיות של משרד הסעד, אני מודיע לכם במלוא האחריות, שמי שירוויח מהעניין של שכר הדירה חתיה רק קטיגוריה אחת - עורכי הדין. אני מודיע לכם: לא ישלמו שכר דירה, יצטברו חובות ויוגשו חביעות משפטיות המוניות. ואז שוב יחזרו אלינו ונצטרך למצוא דרך כיצד לכסות את ההוצאות המשפטיות.

כאזרח במדינה וכאיש המכיר אוכלוסיה

זו, הייתי מעדיף להוריד מהמיכסה הכללית על להוריד בשירותים. היה יותר מציאותי אם הייתם אומרים, שאחם מורידים מדי חודש בחודש סכום מסויים מן המיכסה הכללית, שייילך לשירותים. אבל אתם אומרים: את המיכסה משאירים, אבל מצד שני צריכים לשלם 80 לירות לפנימיה.

ש-הסעד מ. חזני:

את הסכום הזה נוריד ממיכסת החמיכה. לא נביא לעימות בין הלשכה וההורה.

אין להטיל על הציבור גזירה שאינו יכול לעמוד בה.

ע. לוק:

בקשר להעלמות: כל אדם ואדם לפי דרכו. אצלנו למשל קיימת בעיה לגבי עצמאיים. כשבא עצמאי, מכוון על הכנסה של 200 לירות ומביא הצהרה חחומה על ידי מס הכנסה, האם אני יכול להתמודד איתו? אינני יכול, וזה יוצר את החסיסה בקהילה. אני לא יכול להתמודד איתו, אני לא יכול להתמודד עם מס הכנסה.

שאלה למשרד הסעד: מה קורה כאשר עורכים סקר מדויק על משפחות, שעל פי כל הקריטריונים הן זכאיות לציון ביחתי מינימלי, ורק כעבור שנה-שנתיים מקבלים על סקר זה את אישור משרד הסעד? קרה ששנה אחרי שהגשתי את הסקר קיבלתי אישור והייתי צריך לחייב את העובדים הסוציאליים לערוך סקר חדש כדי לראות מה קרה בינתיים לאותן משפחות. למשל, לפני חמש-שש שנים אמר לנו אדם שאין לו פריז'ידור. הכנסנו אותו לרשימה, העברנו את הסקר למשרד הסעד, בינתיים האדם נכנס לחובות על חשבון הפריז'ידור. מה דינו של אדם כזה? אני עומד בפני בעיות כאלה ואינני יודע מה לעשות.

אני חושב שבכל הנושאים האלה צריך לבדוק במשותף. הוראות נוהל ללא תיאום עם השלטון המקומי זו תופעה חמורה ביותר. צריך שיהיה יתרון תיאום.

ד. שורץ:
בקשר לחוזרים החדשים שיצאו בתקופת השבועיים: מצד אחד מדברים על קיצוצים, מצד שני החליטו משרד הסעד ומשרד הבריאות להרחיב את השירותים שהלשכה הסוציאלית המקומית חייבת לתת בקשר לצרכים רפואיים מיוחדים. ב-5 במאי קיבלנו חוזר על הרחבת השירותים.

א. נמיר:
ומי משלם?

ד. שורץ:
הרשות המקומית, וזאת כאשר גמרנו אח שנת הכספים 1974/5 עם גרעון של משרד הסעד אין יכולת לכסות אותו.

מענק לתלמידים: משרד הסעד אינו משתף אותנו בקביעת הקריטריונים - למי לתת, לאילו כיתות לתת. ואני לא מתארת לעצמי שב-10 מליונים אפשר לכסות את המענקים לכל הכיתות.

דבר נוסף: עד עכשיו היחה הקביעה של המענק לתלמיד נעשית על ידי בית-הספר והעובדת הסוציאלית, ואילו הביצוע - על ידי מזכירת בית-הספר. היות ומזכירות בחי-הספר דורשות תוספת שכר, החליט משרד הסעד לקבל על עצמו השנה את הביצוע, באמצעות המחלקות הסוציאליות של כל רשות מקומית. אני רוצה למסודר - למרות שעדיין לא דיברתי עם מרכז השלטון המקומי - שלא נוכל לבצע דבר זה בשום פנים ואופן. הביצוע חייב להיות באותה מסגרת שראינו אותה - בבית הספר.

שר-הסעד מ. חזני:
הרי יש ועדת תיאום שאת יושבת בה.

ד. שורץ:
בוועדה לא מביאים את ענין המענק לתלמידים.

שר-הסעד מ. חזני:
זאת עדיין לא הלכה פסוקה. יש ועדת תיאום ואת יושבת בה.

היו"ר ח. גרוסמן:
הנושאים של דיוור, פנימיות, מענקים לתלמידים, קייטנות חייבים להיות נושאים שנמשיך לדון בהם, אבל צריכה להיות חוליית ביניים: עד לישיבה הבאה שלנו בנושאים אלה - בעוד שבועיים-שלושה - צריכה להיות פגישה בין משרד הסעד ומרכז השלטון המקומי, משום שהוועדה איננה רוצה להיות הפוסקה בין משרד הסעד והשלטון המקומי, אלא היא רוצה לדון בשירות, בטיב השירות. אחרי שחיפגשו ביניכם נמשיך בנקודות שמניתי ונביע עליהן את דעתנו.

י. בארי:
לסדר: הייתי מציע שהוועדה שלנו תדון גם בשאלה אם להעביר את שירותי הסעד מחתום הרשות המקומית.

י. קדמן:

לא היתה לי היום הזדמנות להשמיע את דברי ולכן אבקש לתת לנו אפשרות, במידת האפשר, לבטא גם את דעתנו, כי הדברים בשטח שונים לגמרי ממה שמסר שר הסעד. הדברים הרבה יותר חמורים, קרובים להתפוצצות, וכמו שהזכירה חברת-הכנסת מרשה פרידמן, המברקים שנשלחים אומרים משהו. לראשונה בהסטוריה שולחים מנהלי לשכת סעד מברקים שלא יבצעו את הנחיות משרד הסעד.

עוד בקשה לשר ולחברי הוועדה: היה לי קשה להחאפק כאשר שמעתי שוב ושוב את החזרה על הביטוי הלא מכובד "מקרה סעד". רבותי, אין מקרה סעד, כמו שאין מקרה ביטוח לאומי ומקרה בטחון, אלא יש בני אדם. אני מבקש לא להשתמש במונח זה.

היו"ר ח. גרוסמן:
אנחנו משתמשים בדרך כלל במונח "נזקים!"

הישיבה ננעלה בשעה 13.30